

Arkadiusz MALKOWSKI

ROLA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI AKADEMICKIEJ W BUDOWANIU KONKURENCYJNOŚCI OBSZARÓW PRZYGRANICZNYCH NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP IN BUILDING THE COMPETITIVENESS OF BORDER AREAS – THE EXAMPLE OF ZACHODNIOPOMORSKIE PROVINCE

Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych i Handlu Zagranicznego
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, 71-246 Szczecin

Abstract. The paper presents the subject of academic entrepreneurship. Academic enterprises can contribute to the development of regions. Zachodniopomorskie Province with its strong higher education institutions can be a good place for the development of “spin off” companies.

Słowa kluczowe: gospodarka oparta na wiedzy, przedsiębiorczość akademicka.
Key words: academic enterprises, knowledge-based economy.

WSTĘP

Proces integracji europejskiej, nieodzownie związany z procesem zacierania się podstawowych funkcji, jakie pełnią granice państw, przyczynił się do zmiany postrzegania europejskich obszarów przygranicznych. W szczególny sposób uwidocznili się to na zachodniej granicy Polski, która choć oficjalnie miała być granicą przyjaźni między Niemiecką Republiką Demokratyczną a Polską Rzeczypospolitą Ludową, przez ponad 50 lat stała się symbolem wyraźnych podziałów w Europie. Lata 90 ubiegłego wieku przyniosły stopniową zmianę w postrzeganiu przyszłości tego regionu. Dotychczas utożsamiany z obszarem schyłkowym i zapóźnionym gospodarczo dzięki „erozji granic” stał się regionem coraz bardziej dynamicznie się rozwijającym. Zacieśnienie przyjaznych stosunków polsko-niemieckich, proces integracji Polski ze strukturami europejskimi i wynikająca z niego liberalizacja przepisów granicznych spowodowały, iż coraz częściej region pogranicza zachodniego w literaturze ekonomicznej przedstawiany jest jako obszar ogromnych możliwości.

Jednocześnie coraz bardziej widoczny wpływ procesów globalizacyjnych na całą gospodarkę europejską przyczynił się do poszukiwania źródeł przewagi konkurencyjnej Europy w gospodarce światowej. Badania naukowe i dyskusje polityków oraz praktyków

życia gospodarczego w jednoznaczny sposób wskazują, iż konkurencyjność budowana jest lokalnie dzięki wykorzystaniu unikatowych endogenicznych zasobów. Coraz częściej mówi się także o konkurencji między miastami, regionami i układami lokalnymi (Adamowicz 2008).

Procesy globalizacji tworzą wiele nowych wyzwań i możliwości dla obszarów przygranicznych. Przykłady z wieloletnich doświadczeń w kreowaniu współpracy transgranicznej wskazują, iż znoszenie granic i otwieranie się gospodarek na kontakty z partnerami zagranicznymi umożliwiło stworzenie w tych regionach podstaw trwałego wzrostu gospodarczego. Integracja gospodarcza i towarzyszący jej proces tworzenia nowych strumieni handlu doprowadziły do naturalnej intensyfikacji kontaktów transgranicznych. Dzięki temu regiony przygraniczne zmieniły swoje oblicze, stając się miejscem koncentracji produkcji i usług, przy jednocześnie coraz bardziej widocznej specjalizacji regionalnej.

Zagadnienia związane z rozwojem przedsiębiorczości w regionach przygranicznych od wielu lat są interesującym celem badań regionalnych. Jednocześnie narastająca konkurencja międzynarodowa powoduje, iż obraz tej przedsiębiorczości ulega ogromnym przeobrażeniom. Gipsowy krasnal czy przepelnione przygraniczne targowiska przestały być już symbolem przedsiębiorczości mieszkańców obszarów przygranicznych. Coraz częściej wizytówką tych regionów stają się centra technologiczne, parki przemysłowe, specjalne strefy ekonomiczne itp. Wskazuje to na zmiany w rozwoju gospodarczym regionów przygranicznych. Realizacja zapisów strategii lisbońskiej, budowa społeczeństwa informacyjnego i poszukiwanie przewagi konkurencyjnej gospodarki polskiej i europejskiej wymusza poszukiwanie nowych możliwości rozwoju przedsiębiorczości w regionach przygranicznych.

CEL I METODA BADAŃ

Celem artykułu jest wskazanie szansy, jaką jest rozwój przedsiębiorczości akademickiej dla regionu pogranicza polsko-niemieckiego, a w szczególności dla województwa zachodniopomorskiego. Przedstawiony problem badawczy jest niezwykle istotny z punktu widzenia przyszłości tego regionu, także w kontekście obserwowanego kryzysu gospodarczego. W badaniach nad możliwościami rozwoju przedsiębiorczości akademickiej wykorzystano nieliczną literaturę przedmiotu, a także obserwacje autora poczynione w trakcie realizacji projektu „Wykorzystanie wiedzy i potencjału uczelni wyższych w działalności gospodarczej typu spin off – szkolenia i doradztwo dla środowisk akademickich województwa zachodniopomorskiego”.

WYNIKI I DYSKUSJA

Przedsiębiorczość akademicka

Przedsiębiorczość coraz częściej jest uważana za główny warunek rozwoju społeczno-gospodarczego i kluczowy czynnik osiągnięcia konkurencyjności. W literaturze przedmiotu

pojęcie przedsiębiorczości doczekało się wielu definicji. Mimo że ich autorzy są przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych i mają różne doświadczenia wynikające z życia społeczno-gospodarczego, zjawisko to oceniane jest jako pożądane i stwarzające możliwość intensyfikacji rozwoju lokalnego.

Analizując pojęcie przedsiębiorczości akademickiej zgodzić należy się niewątpliwie z tym, że postawy przedsiębiorcze są nierozzerwalnie związane z tym, czym zajmują się na co dzień naukowcy w swoich laboratoriach. Przedsiębiorczość utożsamiana jest przede wszystkim z nowatorstwem, polegającym na poszukiwaniu odmienności w porównaniu z tym, co robią inni, znajdowaniu bardziej skutecznych sposobów działania na rynku oraz większą efektywność gospodarowania. Przedsiębiorczość to także sposób działania, polegający na skłonności do podejmowania nowych, ryzykownych i niekonwencjonalnych przedsięwzięć oraz na wykazywaniu inicjatywy w ich poszukiwaniu i wdrażaniu w życie (Kortan 2006). Jest to więc działanie, które leży u podstaw wszelkiego rodzaju badań naukowych, samo w sobie skierowane na rozwój, podkreślające innowacyjność.

Podejmowane próby badań nad zjawiskiem przedsiębiorczości akademickiej w Polsce wskazały, że jest ona (Opracowanie modelu wspierania przedsiębiorczości akademickiej w Wielkopolsce 2006):

- utożsamiana z wychowaniem do przedsiębiorczości i z promocją przedsiębiorczości, postaw proprzedsiębiorczych (wśród studentów, niedawnych absolwentów, doktorantów, pracowników naukowych, przede wszystkim o stosunkowo krótkim stażu pracy na uczelni, choć nie tylko);
- utożsamiana ze wspieraniem przedsiębiorców będących studentami, niedawnymi absolwentami bądź doktorantami bądź pracownikami naukowymi (przede wszystkim z inkubowaniem przedsiębiorstw akademickich, w tym przedsiębiorstw typu spin-off);
- utożsamiana ze wspieraniem transferu wiedzy i nowych technologii do gospodarki.

Analizując źródła sukcesu najsilniejszych gospodarek współczesnego świata i zmian, które zaszły w gospodarce światowej w ostatnich 50–60 latach, stwierdzić należy, że motorem rozwoju gospodarczego jest nauka i wiedza. Jednocześnie porównanie europejskiego modelu badań naukowych z modelem amerykańskim wskazuje, iż równie ważnym czynnikiem rozwoju gospodarki jest zdolność do komercjalizacji wyników badań naukowych, czyli proces poszukiwania możliwości szybkiego wdrażania efektów działalności badawczo-rozwojowej w gospodarce. Doświadczenia wielu krajów wskazują, iż ogromną rolę w podnoszeniu innowacyjności gospodarek odgrywać mogą małe i średnie firmy, opierając swoją działalność na unikatowym pomysle, patencie czy szeroko rozumianym know-how.

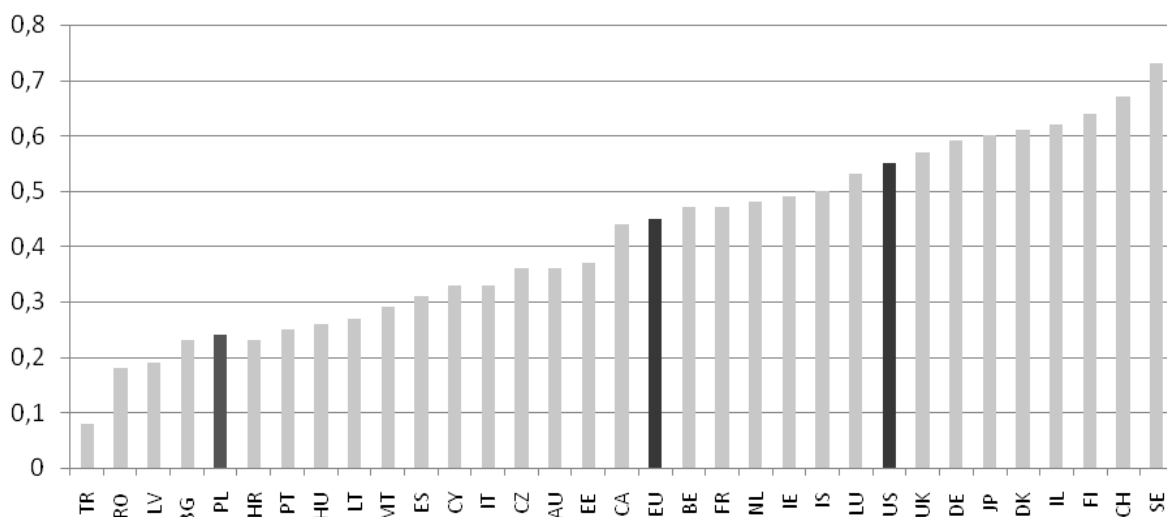
Niezwykle istotne jest więc tworzenie warunków umożliwiających zarówno rozwój badań innowacyjnych, jak i ich wdrażanie w gospodarce.

W całej Unii Europejskiej wspomaganie transferu technologii i innowacji na osi uczelnia wyższa–gospodarka, stało się istotnym elementem polityki regionalnej. W Polsce

namacalnym tego dowodem są dokumenty strategiczne o charakterze ogólnokrajowym (Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013, 2006) czy regionalne strategie innowacji (Regionalna Strategia Innowacyjności w Województwie Zachodniopomorskim 2005). Zapewnienie gospodarce wysokiego poziomu innowacyjności oraz zdolności do efektywnego transferu nowych rozwiązań technologicznych do sfery przedsiębiorstw wymaga wdrażania różnorodnych działań wspierających, w tym między innymi tych, które służą rozwojowi instytucjonalnej sfery wspierania przedsiębiorczości (Prezentacja potencjału Parków Naukowo-Technologicznych i Inkubatorów Technologicznych na podstawie badań 2005).

Podejmowane działania, zmierzające do zwiększenia innowacyjności gospodarki, powoli przynoszą spodziewane efekty, choć nadal Polska gospodarka nie kwalifikuje się do gospodarek opartych na wiedzy (GOW), nie osiągnęła bowiem minimalnego poziomu rozwoju sektorów – nośników GOW (Prezentacja potencjału Parków Naukowo-Technologicznych i Inkubatorów Technologicznych na podstawie badań 2006).

Zgodnie z badaniem European Innovation Scoreboard poziom innowacyjności polskiej gospodarki wzrósł. Polska awansowała z grupy krajów „tracących grunt” (ang. *loosing ground*) do grupy krajów „doganiających” (ang. *catching up*), w której znajdują się m.in. Czechy, Litwa, Łotwa, Portugalia, Grecja, Słowenia i Bułgaria. Grupę tę charakteryzuje szczególnie wysoka dynamika zagregowanego wskaźnika obrazującego poziom innowacyjności – Sumary Innovation Index (SII) – patrz rys.1. (Prezentacja potencjału Parków Naukowo-Technologicznych i Inkubatorów Technologicznych na podstawie badań 2005).

Rys. 1. Wskaźnik poziomu innowacyjności SII w 2008 r.
Źródło: European Innovation Scoreboard (2008).

Dlatego niezbędne są działania zmierzające do rozwoju form przedsiębiorczości opartej na innowacyjności, a ta najsilniej związana jest z przedsiębiorczością akademicką. W ostatnich kilku latach przedsiębiorczość akademicka nie była priorytetem w strategiach regionalnych czy odnoszących się do rozwoju poszczególnych uczelni. Dopiero zmiany legislacyjne, a nade wszystko nowe realia finansowania badań naukowych w Polsce wymusiły działania zmierzające do tworzenia podstaw tego typu działań.

Przedsiębiorczość akademicka jest dzisiaj hasłem, które stało się niezwykle popularne wśród polityków i pracowników sektora badawczo-rozwojowego. Jest utożsamiana z potrzebą szerokiego wejścia nauki w sferę życia gospodarczego. Jest zarazem pojęciem zdecydowanie szerszym od jego potocznego rozumienia. Nie sprowadza się bowiem wyłącznie do przedsiębiorczości samych naukowców, ale obejmuje wszystkich pracowników związanych z uczelnią. Ważnym jej aspektem są działania zmierzające do kreowania współpracy uczelni z gospodarką i innymi placówkami sektora B+R, a także różnorodne formy działalności gospodarczej samej uczelni.

Jednocześnie, jak wskazują przeprowadzone przez autora badania, wyraźnie brakuje pełnego zrozumienia istoty działalności akademickiej. Dlatego niezbędne są projekty, które wskazują naukowcom i studentom oraz przedstawicielom życia gospodarczego, czym tak naprawdę jest przedsiębiorczość akademicka, na czym polega tworzenie spółek spin-off i spin-out, co do zaoferowania gospodarce mają polskie wyższe uczelnie i instytuty badawcze. Pocieszające jest to, iż 100% respondentów wskazało, iż istnieje pilna potrzeba szerokiego i trwałego związku środowiska naukowców ze sferą przedsiębiorczości. Nie może to dziwić, zważywszy na fakt, iż związek taki opłaca się wszystkim, że komercjalizacja badań umożliwi poprawienie warunków bytowych naukowców, a doświadczenia biznesowe mogą stać się bodźcem do nowych badań.

Jednocześnie, mimo swoistej mody na spółki spin-off, pamiętać trzeba, iż działając na rynku własności, intelektualnej przedsięwzięcia te nie mają łatwych dróg rozwoju. Wynika to przede wszystkim z trudnych uwarunkowań rynkowych, do których dodać należy problemy z szacowaniem wartości produktów, zawilnością praw własności, często z brakiem wsparcia środowiska naukowego. Wszystkie te czynniki sprawiają że – mimo pozornej łatwości – funkcjonowanie spółek akademickich na rynku wiąże się z wieloma problemami.

Województwo zachodniopomorskie jako region oparty na wiedzy

Budowa przewagi konkurencyjnej w nowoczesnej gospodarce powinna być oparta na wprowadzaniu nowych rozwiązań technologicznych. Innowacyjność, będąca podstawowym warunkiem sukcesu w zglobalizowanej gospodarce, możliwa jest do osiągnięcia wtedy i tylko wtedy, gdy towarzyszy jej przemyślana polityka wspierania tworzenia gospodarki opartej na wiedzy.

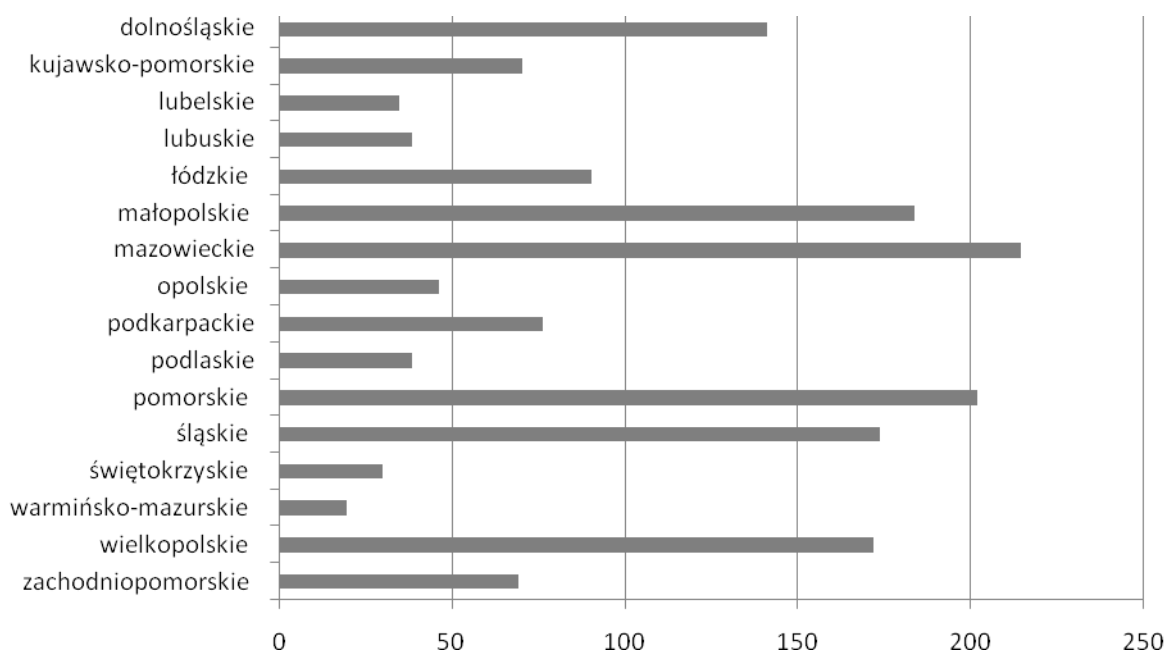
Największy potencjał dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy stanowią:

- silne jednostki naukowe zdolne do tworzenia nowej wiedzy i technologii;
- zaplecze gospodarcze zdolne do absorpcji i komercyjnego wykorzystania tej wiedzy oraz środki na finansowanie badań.

Czynnikiem decydującym o sukcesie są sprawne mechanizmy współpracy i przepływu wiedzy pomiędzy głównymi podmiotami życia społeczno-gospodarczego. Istotne są zarówno powiązania formalne, jak i pozainstytucjonalne, uzależnione w dużym stopniu od istniejącego kapitału społecznego.

Region Pomorza Zachodniego utożsamiany jest z silnie rozwiniętym klastrem morskim, który obecnie przeżywa bardzo głęboki kryzys. Likwidacja Stoczni Szczecińskiej staje się dla regionu ogromnym wyzwaniem, zważywszy, iż na potrzeby właśnie tego przedsiębiorstwa kształtowano przez dziesięciolecia strukturę przemysłową i naukową całego regionu. Powoduje to potrzebę nowego spojrzenia na przyszłość wielu innych (poza stoczniowym) działów gospodarki województwa zachodniopomorskiego. Niewątpliwie trudna sytuacja, w której znalazło się całe województwo, wymaga podjęcia wielu działań zmierzających do wsparcia nowych inicjatyw gospodarczych, a w tym przede wszystkim tych, które niosą ze sobą duży potencjał innowacyjny.

W porównaniu z innymi regionami Polski województwo zachodniopomorskie cechuje stosunkowo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości akademickiej (rys. 2), co powinno niepokoić ze względu na wskazaną wyżej sytuację. Silnie rozwinięte jednostki badawcze a jednocześnie nastawione na komercjalizację badań naukowych mogą stać się motorem zmian w postrzeganiu regionu.

Rys. 2. Zbiorczy wskaźnik poziomu rozwoju i potencjału regionalnej przedsiębiorczości akademickiej
Źródło: opracowano na podstawie: Potencjał regionów w zakresie rozwoju przedsiębiorczości akademickiej (2007).

Budowa gospodarki opartej na wiedzy w województwie zachodniopomorskim wydaje się jedynym słusznym rozwiązaniem w tej trudnej sytuacji. Szczególną rolę odgrywają tu szczecińskie ośrodki naukowe z uznanym dorobkiem naukowym publicznych uczelni i prężnymi uczelniami niepublicznymi. Szczecin ze swoją bazą badawczo-rozwojową stać się powinien źródłem wzrostu obszaru pogranicza. Wynika to z faktu, iż po stronie niemieckiej w kraju związkowym Meklemburgia – Pomorze Przednie nie istnieją równie dynamicznie rozwijające się ośrodki naukowe. Dlatego rola szczecińskich ośrodków naukowych wykracza daleko poza granice województwa. Ważną rolę odgrywa także prężnie rozwijająca się Politechnika Koszalińska.

Podstawą tworzenia silnej i konkurencyjnej gospodarki województwa są niewątpliwie wskazane ośrodki naukowe, których statutową działalność badawczą i dydaktyczną uzupełniają inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne czy centra transferu technologii. Dzięki nim możliwa staje się komercjalizacja wyników badań naukowcy, a jednocześnie zdobywane granty służą kreowaniu postaw przedsiębiorczych wśród studentów i pracowników naukowych. Szczególną rolę w budowaniu GOW w województwie odgrywa Regionalne Centrum Innowacji i Transferu Technologii działające przy Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym. Ważnym elementem budowania potencjału gospodarczego województwa zachodniopomorskiego, o którym bardzo często się zapomina, jest także dobrze rozwinięta sieć szkół ponadgimnazjalnych. Dzięki nim, a także temu, iż wiele z nich współpracuje na co dzień z ośrodkami naukowymi całego województwa, młodzież z oddalonych ośrodków ma także możliwość dostępu do wyników badań naukowych i wykładów dydaktycznych prowadzonych na najwyższym poziomie. Podobnie jak szkoły wyższe, także placówki ponadgimnazjalne prowadzą ożywioną współpracę z partnerami spoza zachodniej granicy. Wspólne praktyki zawodowe młodzieży polskiej i niemieckiej nie są już niczym nowym. Dzięki temu możliwe jest uzyskanie dodatkowych korzyści wynikających z efektu synergii w wykorzystaniu potencjału współpracujących stron.

PODSUMOWANIE

Rozwój przedsiębiorczości akademickiej jest potrzebą wynikającą z wyzwań konkurencyjności czy globalizacji gospodarki światowej. Proste możliwości wykorzystania przewagi, wynikającej z posiadanych zasobów naturalnych, coraz częściej nie wystarczają do budowania potencjału konkurencyjności regionów. Współczesna gospodarka wymaga coraz większej innowacyjności, co jest możliwe do osiągnięcia dzięki większemu zaangażowaniu wyższych uczelni w proces komercjalizacji wyników badań naukowych. Prowadzi to do budowania gospodarki opartej na wiedzy, która stać się ma głównym źródłem rozwoju gospodarczego. Jednakże proces ten nie jest prosty i wymaga wielu zabiegów zarówno ze strony samych naukowców, jak i całych społeczności. Do głównych działań,

zmierzających do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, na obszarze przygranicznym województwa zachodniopomorskiego zaliczyć należy:

- zintegrowanie i skonsolidowanie działań sektora B+R w regionie zachodniopomorskim;
- zintegrowanie szkolnictwa wyższego z niższymi szczeblami edukacji;
- koordynacji działań z instytucjami otoczenia biznesu oraz ośrodkami naukowo-badawczymi w regionie i Europie;
- promowanie nowych technologii i dobrych praktyk gospodarczych;
- rozwój bazy naukowo-technicznej we wszystkich typach placówek naukowych, dydaktycznych i badawczych;
- intensyfikacja współpracy transgranicznej w dziedzinach naukowo-badawczych;
- wspólne przedsięwzięcia polsko-niemieckie z zakresu gospodarki opartej na wiedzy.

PIŚMIENNICTWO

Adamowicz M. 2008. Konkurencyjność jednostek terytorialnych w skali lokalnej, *Rocz. Nauk. Stow. Ekon. Rol. Agrobiz.* 10 (2).

European innovation scoreboard 2008, comparative analysis of innovation performance, www.proinno-europe.eu/metrics, dostęp z dnia 20.06.2009 r.

Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013. 2006. Warszawa, Ministerstwo Gospodarki.

Opracowanie modelu wspierania przedsiębiorczości akademickiej w wielkopolsce. Raport końcowy. 2006. Cz. II. Poznań, Public Profits, 61.

Podstawy ekonomiki i zarządzania przedsiębiorstwem. 1997. Red. J. Kortan. Warszawa. Wydawnictwo C.H. Beck.

Prezentacja potencjału Parków Naukowo-Technologicznych i Inkubatorów Technologicznych na podstawie badań. Raport końcowy. 2005. Warszawa, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 3.

Przedsiębiorczość w Polsce. 2007. Warszawa. Ministerstwo Gospodarki.

Regionalna Strategia Innowacyjności w Województwie Zachodniopomorskim. 2005. Szczecin. Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.